

Sprawozdanie z prac w Bibliotece Polskiej w Paryżu w 2017 r.

W trakcie pobytu w Bibliotece Polskiej w Paryżu w dniach 4–30 września 2017 r. rozpocząłem opracowywanie zespołu akt wytworzonych przez Towarzystwo Historyczno-Literackie w Paryżu funkcjonujące po II wojnie światowej.

Instytucja ta, działająca od 1946 r. po dzień dzisiejszy, jest spadkobierczynią tradycji Towarzystwa Historyczno-Literackiego, powołanego do życia w Paryżu w 1832 r. (początkowo jako Towarzystwo Literackie) przez Polaków, którzy wyemigrowali do Francji po powstaniu listopadowym. Od 1854 r., tj. od momentu połączenia z działającym od 1836 r. jego Wydziałem, a później samodzielnym Towarzystwem Historycznym, funkcjonowało nieprzerwanie do 1893 r. pod nazwą Towarzystwa Historyczno-Literackiego (*Société Historique et Littéraire Polonaise*), sprawując m.in. opiekę nad powołaną do życia 24 listopada 1838 r. Biblioteką Polską w Paryżu (zbiory udostępniono czytelnikom od 24 marca 1839). W 1893 r. Towarzystwo zaprzestało działalności, a Bibliotekę przekazało Akademii Umiejętności w Krakowie, która utworzyła przy niej swoją Stację Naukową¹. Zreformowana i zmodernizowana pod koniec lat 20. XX w. przez nowego dyrektora i delegata Polskiej Akademii Umiejętności, Franciszka Pułaskiego, Biblioteka Polska w Paryżu stała się w latach 30. XX w. ważnym ośrodkiem popularyzacji kultury polskiej za granicą i rozpowszechniania wiedzy o dokonaniach odrodzonego państwa polskiego.

II wojna światowa przyniosła katastrofę Bibliotece. Po jej odbudowie F. Pułaski, wobec zmienionej sytuacji politycznej, postanowił oprzeć byt Biblioteki na innych podstawach, tak aby uniezależnić się od władz w Warszawie. Pierwszym krokiem do tego celu było wydzierzawienie budynku i zbiorów Biblioteki jeszcze w 1945 r. Zjednoczeniu Polskiemu Rzymsko-Katolickiemu w Ameryce, co formalnie zabezpieczało niezależność Biblioteki, a w praktyce pozwalało na pełną samodzielność. Kolejnym krokiem była reaktywacja Towarzystwa Historyczno-Literackiego w 1946 r. i wniesienie do sądu pozwu przeciwko Polskiej Akademii Umiejętności o prawo własności Biblioteki. Proces przed francuskimi sądami, choć nie rozstrzygnął definitywnie kwestii praw do zbiorów Biblioteki, to jednak pozwolił na faktyczne jej uniezależnienie. Towarzystwo nie zostało co prawda uznane za tożsame z XIX-wiecznym poprzednikiem, ale Polskiej Akademii Nauk, która przejęła majątek Polskiej Akademii Umiejętności, sąd odmówił prawa własności do zbiorów bibliotecznych, ustanawiając administratora sądowego dla Biblioteki.

Rozpoczęte w 2017 r. prace miały charakter działań wstępnych w celu rozpoznania zawartości zespołu, ustalenia podstawowych serii, przyjęcia stałego układu akt wewnątrz jednostek oraz ustalenia wzoru opisu katalogowego dla poszczególnych typów akt wystę-

¹ Dzieje Biblioteki Polskiej w Paryżu w latach 1838–1893 omawia wydana niedawno monografia Janusza Pezdy, *Historia Biblioteki Polskiej w Paryżu w latach 1838–1893*, Kraków 2013.

pujących w zespole. W trakcie prowadzonych prac uporządkowano i skatalogowano 53 uformowane na nowo jednostki archiwalne, obejmujące 1,2 mb (cały zespół można szacować na ok. 15 mb).

Wiesław Filipczyk
Archiwum Narodowe w Krakowie